

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Збірник наукових праць

Актуальні
проблеми
сучасної
філології

МОВОЗНАВЧІ СТУДІЇ

Випуск XVII

*Наукові записки
Рівненського державного
гуманітарного університету*

Рівне–2009

ББК 81 Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету.
А 43 Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії.
4 Вип. 17. – Рівне: РДГУ, 2009. – 176 с.
УДК
811.161.2

У збірнику вміщено праці аспірантів, професорсько-викладацького складу мовознавчих кафедр Рівненського державного гуманітарного університету, Національного університету «Острозька академія» та інших вузів України з актуальних проблем граматичної будови української мови. Об'єктом лінгвістичного аналізу виступають структурні одиниці різних рівнів мовної системи. У полі зору мовознавців питання синтаксису, морфології, лексикології, мовної освіти тощо.

Для викладачів, аспірантів, студентів філологічних факультетів, учителів української мови.

Редакційна колегія:

Головний редактор **Шульжук Каленик Федорович**,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови
Рівненського державного гуманітарного університету,
дійсний член Академії наук вищої школи України

Заступник головного
редактора **Степанова Ольга Іванівна**,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови
Рівненського державного гуманітарного університету

Члени редакційної колегії:

1. **Архангельська А.М.**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри загального мовознавства та славістики Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету.
2. **Вихованець І.Р.**, член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту української мови НАН України (м. Київ).
3. **Вокальчук Г.М.**, доктор філологічних наук, доцент кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету.
4. **Загнітко А.П.**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Донецького національного університету.
5. **Кірілкова Н.В.**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету.
6. **Кузьмич О.О.**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету.
7. **Мандрик Н.В.**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри методики викладання та культури української літератури Рівненського державного гуманітарного університету.
8. **Мірченко М.В.**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Волинського національного університету імені Лесі Українки.
9. **Тищенко О.В.**, доктор філологічних наук, професор, проректор з наукової роботи Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету.
10. **Шкарбан Т.М.**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету.
11. **Шульжук Н.В.**, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри методики викладання та культури української мови Рівненського державного гуманітарного університету.

Упорядник: Степанова О.І.

Друкується за рішенням вченої ради
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 2 від 25 вересня 2009 р.)

Адреса редакції: 33000, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12. Рівненський державний гуманітарний університет.
(вул. Остафова, 31; кафедра української мови)

10. Шахматов А.А. Синтаксис русского языка / А.А. Шахматов. – М.: Учпедгиз, 1941. – 620 с.

11. Шульжук К.Ф. Обращение в украинских народных песнях: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / К.Ф. Шульжук. – К., 1969. – 20 с.

РЕЗЮМЕ

В статті розглянуто функціонування звательного падежа в різних синтаксических структурах українського мовлення, зокрема тих, які виконують в сучасній мові функції звертання.

УДК 811.161.2'367.332

Наталія ЩЕРБАЧУК

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВАЛЕНТНОЇ РАМКИ ПРЕДИКАТИВ ДІЇ ТА СТАНУ У ПРОСТОМУ ЕЛЕМЕНТАРНОМУ РЕЧЕННІ-РЕПЛІЦІ

У статті описується семантико-синтаксична структура простого елементарного речення-репліки із предикатами дії та стану, з'ясовуються особливості реалізації валентної рамки цих одиниць та засоби їх вираження у діалогічному мовленні.

Ключові слова: предикат дії, предикат стану, валентна рамка, субстанціальна синтаксема, речення-репліка, семантико-синтаксична структура простого елементарного речення.

Загальне значення конструкції, що дає назву позамовній дійсності, реалізується через компонентну наповнюваність, яка і визначає семантичну модель речення. Центральним компонентом такої конструкції є предикат, який на основі потенційних можливостей визначає місця “учасників” ситуації – субстанціальних синтаксем.

На підставі морфологічного критерію до предикатів належать частини мови, які виражають значення дії, процесу, стану, якості, кількості. Сутність цих слів відбивають дієслова як головні носії валентності в реченні, вказуючи на модально-часові характеристики та на синтаксичний склад елементарних конструкцій як основу структурних схем речення. Ще В.Гумбольдт писав, що всі інші слова схожі на мертвий матеріал, який чекає свого сполучення, і лише дієслово становить поєднувальну ланку, котра містить у собі життя і поширює його. У лінгвістичній концепції О.О.Потебні дієслово є вічно прогресуючою категорією людської мови. В.В.Виноградов образно охарактеризував дієслово як найсильнішу за змістом частину мови [6, с. 2].

Щодо слів інших частин мови (наприклад, прикметників, прислівників та іменників), то вони набувають валентних властивостей у зв'язку з дієсловом, тобто в результаті їх переміщення в

первинну для дієслова предикатну позицію. Проте, на думку М. Я. Плющ, оскільки предикат, як одиниця семантичної структури речення, є носієм предикативно вираженої ознаки, то його позицію не може займати іменник конкретного предметного значення [5, с. 6]. Тому саме валентна специфіка дієслівного значення дала змогу лінгвістам надати цій одиниці синтаксичного статусу, тобто прирівняти до значення згорнутого речення і поставити дієслово-предикат на ієрархічну вершину реченнєвої структури, вказавши тим самим на його первинну функцію.

Незважаючи на значні успіхи, багато питань все ще залишаються дискусійними та актуальними, і чекають на своє вирішення. Тому, беручи до уваги попередні дослідження, маємо на меті описати семантико-синтаксичну структуру простого елементарного речення-репліки із предикатами дії та стану; з'ясувати особливості реалізації валентної рамки цих одиниць та засоби їх вираження у діалогічному мовленні.

За традицією дієслівні предикати ми поділяємо на дві узагальнені групи – із семантикою дії та із семантикою стану. У широкому розумінні кожне дієслово, позначаючи дію, повинне зараховуватися до предикатів дії. Залежно від смислового значення

дієслова поділяються на ряд семантичних типів, серед яких виділяємо предикати дії, процесу, стану, які мають якісні і кількісні відмінності між валентними структурами [4, с. 33-35].

Якісна різниця ґрунтується на відмінностях між семантичними функціями суб'єктних аргументів дієслова дії і дієслова стану. Перше вимагає суб'єкта, що позначає активного виконавця дії, тобто діяча, від якого походить конкретна дія. Другому властивий суб'єкт із значенням носія стану, а тому він є пасивним суб'єктом, якому властивий певний стан. Крім того, дієсловам стану для реалізації свого семантичного значення не потрібно заповнювати усіх можливих позицій аргументів.

Аналіз реальних мовленнєвих утворень засвідчив, що предикати дії являють собою найпоказовіший тип дієслівних предикатів, які регулярно функціонують у конструкціях діалогічного мовлення. Це їх первинна роль, основне призначення в граматичній системі. Наприклад: – *Проміняли мене на Іванця!* – каже Сомко (П. Куліш); – *Розлила чай!* – тихо сказала хазяйка (Панас Мирний); – *Воріт я не відциню!* – відказав він гнівно; – *На тебе рук я не здійму!* – відрізав Добриня (В. Малик); – *Помила вона мені чоботи!* – закричав Оверко (А. Тесленко).

Проте клас дієслів дії надзвичайно розгалужений і складний у семантичному плані. Спільним для всіх конструкцій діалогічного мовлення з предикатами дії є наявність насамперед дієслова-предиката дії та суб'єкта цієї дії, який виконує функцію діяча, позицію котрого, зазвичай, займають назви істот. Наприклад: – *Ви писали мені листа,* – каже вона (Є. Плужник); – *Архонт мене вже пригостив,* – різко вигукнув Ясон (В. Чемерис); – *Криці ми заготовимо,* – сказав батько (В. Малик); – *Абдул грабує нас!* – підхопив татарин (З. Тулуб); – *Що ти тут робиш?* – *Я слухаю музику* (О. Кобилянська).

Роль предикатів дії зумовлюється рядом власне-семантичних і семантико-синтаксичних ознак. Їхні власне-семантичні характеристики пов'язані із значенням часу. Дія в часі її перебігу існує фазово, тобто в кожний окремих відрізок часу відбувається тільки окрема її форма розвитку [4, с. 35].

Сполучувальному семантико-синтаксичному потенціалу предикатів зі значенням дії властива найбільша функціонально-семантична розгалуженість залежних компонентів – сім аргументів, яка вказує на їхню центральність серед решти семантичних типів цих одиниць. Однак у зв'язку з тяжінням діалогічних конструкцій до лаконізму реалізація всіх можливих субстанціальних синтаксем у реченні-репліці має свою специфіку.

Предикати дії цікаві насамперед своїм непредикатним оточенням, яке характеризується різноманітним семантичним наповненням. Варто зазначити, що їх сполучувальний потенціал виявляє специфічність у реалізації облігаторних і факультативних іменникових компонентів, яка найяскравіше виявляється саме в реченнях-репліках.

З-поміж мовленнєвих конструкцій за частотою вживання вирізняються структури, в яких предикати дії поєднуються з двома аргументами, що стоять у позиції суб'єкта дії та об'єкта дії. Наприклад: – *Дівчашиє сорочки...* – заговорила тихо жінка; – *Я пишу записку,* – промовив Іван Семенович (Є. Плужник); – *Він плює на них* (Улас Самчук); – *Стражник подарунки обіцяє;* – *Он я хуру теребила!* (Панас Мирний). В останньому прикладі предикат дії *теребила* в значенні *несла* вимагає поза контекстом для своєї смислової завершеності п'яти валентних субстанціальних позицій: суб'єкта, об'єкта, адресата та локатива (вихідного та кінцевого пункту). Проте в мовленні залежно від комунікативної потреби актуалізується й набуває облігаторності (необхідності) дві валентності, а решта стають факультативними як в інформативному, так і структурному планах.

Продуктивними в діалозі є структури, в яких предикати дії, що мають різну валентність, поєднуються з однією синтаксевою, яка залежно від потреб спілкування та комунікативного завдання вимагає певного субстанціального кваліфікатора. Наприклад:

– *То Маруся цілувала,* – додала дівчина (Панас Мирний); – *А що ти тут робиш?* – *Шанку шукаю* (Ю. Мушкетик); – *Що ти матимеш?* – *Волю!* – наче зойкнула вона (В. Чемерис); – *Що там у наших селах*

за Ірпенем? – У Музичах обмолотилися (В. Малик).

Джерельна база фіксує речення-репліки з предикатами дії, що реалізують свою контекстуальну семантику за допомогою трьох варіантів аргументів. Наприклад: – Я принесу тобі вареників! – гукнула Параска (Панас Мирний); – Я наллю тобі чаю, – зітхнула буденним тоном Наталка (Є. Плужник); – Церква годуватиме неїмущих хлібом, – кивнув головою той (В. Малик); – Князь збирає дружину у Степ (Р. Іванченко).

Периферію становлять структури, в яких ознакове слово із семантикою дії сполучається з чотирма-шістьма аргументами.

Раритетними в діалогах є речення з предикатами дії, котрі поєднуються з усіма можливими варіантами субстанціальних синтаксем типу *Я приїхав зі школою до хлопців потягом з села у місто* (Ганна Черінь).

Конструкції діалогу виявляють специфічність щодо поєднання предикатів дії із семантичними типами субстанціальних одиниць.

Типовим для речень-реплік є поєднання ознакового слова дії з іменниковими синтаксемами у функції суб'єкта дії, валентний характер якого вимагає сильної для неї формально-синтаксичної позиції підмета та об'єкта дії, що називає особу чи предмет. Наприклад: – Я наместо віднесу (Панас Мирний); – Ми вас не силуємо (В. Малик); – Золотавиця їх уразила (Д. Міщенко); – Любов з'їдають миші... – раптом кинула (Ю. Мушкетик); – Ви мене довго маринувати будете? – вибухнув підполковник. – Хто вас маринує! (А. Дімаров).

Регулярними в діалогах є конструкції, в яких предикати дії поєднуються з аргументами у функції адресата дії, лексичне наповнення яких не виходить поза межі назв осіб та інших істот: – Ми опустимо людям аркан. – сказав Добриня (В. Малик); – Травички тобі дам... – сказала тихо Росина (А. Іванова); – Ти дарувала мені сорочку. – сказав Семен (М. Кропивницький); регулярними є речення-репліки з інструментальними синтаксемами: – Стережуть Вісну грудні зброєю (Р. Іванченко); – Зубами видирай собі шматок! – по паузі сказав Борис (Є. Плужник); рідше вживаються мовленнєві структури з локативними синтаксемами: – Вода

людей з хати повигонила...; – Чим тобі допомогти? – питає Марина. – Ти йди до двору (Панас Мирний); – Де татари? – Переправляються через Дніпро (В. Малик).

Частими є діалогічні єдності, в яких репліка-реакція містить тільки один компонент, яким є безпосередньо предикат дії. При ньому немає структурно вираженої суб'єктної синтаксеми, але вона закладена семантико-синтаксичним сполучувальним потенціалом ознакового слова. Наприклад: – Що то ви робите? – несміло спитала вона. – В'яжу, – одказала Пистина Іванівна (Панас Мирний); – Куди ж ви? – Палити (Є. Плужник); – А що ти там зараз робиш? – Прибираю... (В. Яворівський); – Так що ж мені робити? – ніби прокинувся Горленко. – Вийхати, – відповів на те Доліва (З. Тулуб); – Звідкіля це ти взявся? – Прийшов (М. Кропивницький). Такі репліки є носіями нової інформації і реакціями на конкретне поставлене запитання, що вимагає точної відповіді без уживання надмірних у смисловому відношенні компонентів. Саме тому ці речення є характерними для діалогу.

Такий огляд мовленнєвих структурних схем з предикатами дії засвідчує найбільшу семантичну варіативність залежних від них іменникових синтаксем.

Другою великою групою щодо частоти вживання в семантично елементарному простому реченні-репліці є предикати стану.

Певний стан є змінною величиною і передбачає, що предмет може перебувати в інших станах. Тому він не є характерною ознакою предмета, яка відбиває його внутрішню сутність, а чимось плинним, непостійним. Стан охоплює відповідний відрізок часу на часовій осі. Він триває, продовжується і не зазнає впродовж відповідного проміжку часу таких змін, які б засвідчили перехід до іншого стану, тобто вказує на тимчасову характеристику предмета [3, с. 253].

За нашими даними, предикати стану в діалогах найчастіше виражають фізичний та емоційний стан людини та інших істот, значно рідше стан навколишнього середовища. Наприклад: – А як забудимося обоє? – Не страшно (Ю. Мушкетик); – Що, батько мовчить? – іншим тоном запитала

Алла.

– Німує, – тихо промовив Борис; – Що тобі? – відразу помітив Сквирський. – Мігрень, – відповіла мляво Завадська (Є. Плужник); – Видиш сонечко? – Воно світить, – сказала Зоня (О. Кобилянська).

З огляду на морфологічні і синтаксичні ознаки предикати стану становлять своєрідний розряд ознакових слів. Як зазначає І. Р. Вихованець, який обґрунтував дієслівну природу ознакових слів стану, центральну групу цих одиниць складають незмінні слова, котрі деякі мовознавці (Л. В. Щерба, В. В. Виноградов та ін.) зараховують до слів категорії стану як окремої частини мови, інші називають їх предикативними прислівниками (І. Кучеренко, А. Шапіро) [2, с. 98].

Найчастіше в реченнях-репліках використовуються ознакові слова стану типу *сумно, весело, боляче, радісно, соромно, смішно, тепло*, які є відприкметниковими дериватами, що втратили форми словозміни. Поєднуючись з дієслівними зв'язками *бути, робитися, ставати* та ін., вони вказують на значення часу і способу дієслова. Наприклад: – *Як йому там?* – Боляче (Ю. Мушкетик); – *Мені шкода його, – зітхнувши, сказала жінка* (С. Плачинда); – *Хочете сказати мені?* – Смутно мені... – з ніяковістю прошепотів він (І. Франко); – *І як ви на це зреагуєте?* – запитав Шагай. – *Мені було би сумно без них.* – додав Семаківський (Б. Лепкий).

Крім того, наявні поодинокі побудови, в яких функцію предиката стану виконують слова, що втратили зв'язок із парадигмою відмінювання та є співвідносними з прислівниками та певними відмінковими іменниковими формами. Найчастіше це слова типу *біда, жаль, гріх, лихо*. Наприклад: – *Що з вами?* – запитав незнайомиць. – Біда... (Ганна Черінь); – *Та що ж там з нею?* – Лихо (Панас Мирний); – *Що могло статися з Богданком?* – Біда (Д. Міщенко); – *Що ж ти любиш, Іване?* – Сміх, – *поспішаючи перекинути клубочок назад* (Ю. Мушкетик); – Жаль мені людей (Б. Лепкий).

Регулярними в конструкціях діалогічного мовлення є дієслова типу *любити, кохати, ненавидіти*, валентна рамка яких реалізується лівобічною та правобічною валентністю, що вказує на

стан певної особи стосовно іншої або предмета. Наприклад: – *А що я мала помітити?* – Пані панича любить (Панас Мирний); – *Я вже нікого не полюблю...* (Ю. Мушкетик); – *Що ти сказала?..* – Ти кохаси її... (В. Чемерис); – *Я люблю... кулешку...* – перебив нараз хлопець (О. Кобилянська).

Центральну групу предикатів стану в реченнях-репліках складають одномісні структури, а периферію двомісні побудови.

Як уже зазначалося, ознаковому слову із семантичного погляду не властиво мати нульову валентність, тому в українській мові мінімальна сполучуваність предикатів стану – тільки один залежний іменник, характерною рисою якого є вираження суб'єктної позиції речення. Саме одновалентні станові дієслова є найчастотнішою групою в реченнях-репліках, які ми поділяємо на лексеми з лексично вираженою та лексично не вираженою лівобічною позицією.

Найуживанішими є реченнєві побудови з предикатом стану, котрий поєднується з суб'єктною синтаксею, що позначає стан людини або предмета, їх якісну характеристику. Вони виражають значення неактивності, а тому суб'єкт при них є пасивним носієм стану. Наприклад: – Мені байдуже! – *зухвало вигукнув Перун* (Р. Іванченко); – *Як же?* – *каже Петро.* – Смутно мені, – *каже Божий Чоловік* (П. Куліш); – *Чи це ви, свахо, заплілились?* – спитала в Кайдашихи хазяйка. – Душно мені, – *ізнов обтерла від хустиною* (І. Нечуй-Левицький); – *Як ти гадаєш?* – Я не знаю (В. Козаченко). Ці приклади свідчать, що комунікативний намір мовця спрямовується на підсилення інформації про того, хто саме і в якому стані перебуває.

Регулярно в мовленнєвих конструкціях функціонує група предикатів стану з лексично не вираженою суб'єктною синтаксею. У таких репліках-реакціях увага акцентується на інформації про певний стан особи. Наприклад: – *Невже ж ти справді підеш у таку горобину ніч?* – Страшно... (Панас Мирний); – *Та чому ти тремтиш?* – Холодно... – *прошепотіла Юлія* (С. Скляренко); – *А що так тяжко?* – Нелегко... – *замислено повторила Мілена* (В. Чемерис); – *А що робив о тій*

порі мій сераскер? – Снав. – відповів міністр (С. Плачинда).

Українське художнє діалогічне мовлення фіксує поодинокі приклади будов із предикатами, що мають семантику стану природи, при яких у глибинній структурі аргументи позбавлені лексичного вираження, однак вони генетично споріднені з одновалентними дієсловами. Такі ознакові слова не потребують заповнення валентної рамки, оскільки здатність поширюватися властива не кожному слову. Наприклад: – *Що у нас там за вікном робиться?* – запитав ясним поглядом. – Мужичить. – *пожував Куниця* (Є. Плужник); – *Що там на вулиці коїться?* – запитала Наталя. – Гримить... – відказав Микола (А. Тютюнник); – *Завірюха?* – *Дме* (П. Панч). Однією з причин уживання таких дієслів є підкреслення некерованості або стихійності явища, висловлення авторської позиції щодо сприйняття навколишнього середовища. Стихійність явища реалізується не як дія, а як стан, створюваний природними силами.

Отже, загальне граматичне значення предикатів стану із нульовою валентністю – це показ загальної ознаки, яка віднесена до моменту мовлення. Семантична ж особливість цих ознакових слів указує на те, що стан функціонує незалежно від суб'єкта, тому його повністю усунено з розумово-чуттєвої сфери.

За нашими даними, непоодинокими є речення-репліки з двовалентними ознаковими словами стану. Особливістю функціонування таких структур у діалозі є в основному наявність матеріально виражених субстанціальних синтаксем. Наприклад: – Полотчани поважають Рогнедь, – *вставив слово тисяцький Свид*; – Я боюсь Кисва, – *прошепотіла Рогнедь* (С. Скляренко); – Він боїться мене (Ю. Мушкетик); – Серце нис-пече за первістком, – *болісно скривилася Милана* (В. Малик); – *Ото за мамою журиється* (А. Дімаров). Наведені приклади показують, що в таких конструкціях лівобічна та правобічна валентність реалізується вузькими шарами лексики, зазвичай це назви осіб. Інформативна значущість цих аргументів впливає на їх експліцитність у поверхневій структурі.

Аналізуючи ці два семантичні типи дієслівних

предикатів, не можна оминати увагою будови, котрі хоч і є поодинокими, однак характерні для українського художнього діалогічного мовлення. Це речення-репліки типу: – *Новгородці погромлені варягами...* – *видихнув Ольга* (Р. Іванченко); – *Тебе мальовано до мене* (В. Яворівський); – *Лейтенанта накрило міною, – сказав закіптюжений чоловік* (В. Козаченко), які є типовими пасивними структурами. Вони утворилися шляхом трансформації з активної конструкції. А тому цей процес безпосередньо стосується семантичної основи речення, що веде до перетворень предикатів дії на предикати стану.

На слухну думку І. Р. Вихованця, у зв'язку зі специфічними сполучувальними можливостями варто в межах предикатів стану вирізняти локативні предикатні синтаксеми (вказують на стан предмета в просторовому плані, його місцезнаходження, перебування) і синтаксеми-предикати кількості (характеризують предмети з означено-кількісного й неозначено-кількісного боку) [3, с. 248].

Отже, аналіз ілюстративного матеріалу засвідчив, що між предикатами дії і предикатами стану існує якісна відмінність, яка реалізується через ознаку активності / пасивності суб'єктних аргументів. Структурні схеми речень з предикатами дії та з предикатами стану мають неоднакову кількість залежних субстанціальних синтаксем, що розкривають семантику центрального компонента. Реалізація валентної рамки цих предикатів пов'язана з актуальним членуванням й інформативною значущістю певних одиниць. У даній статті ми торкнулися лише деяких проблемних питань. Використання результатів нашого дослідження буде сприяти подальшому розвитку вчення про семантику речень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арібжанова І. М. Семантико-синтаксична структура полівалентних дієслів-предикатів у сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.02 «Українська мова» / І. М. Арібжанова. – Київ, 1994. – 17 с.

2. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1992. – 224 с.

3. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : Підручник / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.

4. Масицька Т. Є. Граматична структура дієслівної валентності / Т. Є. Масицька. – Луцьк : Ред.-вид. відділ. Волин. держ. ун-ту ім. Л. Українки, 1998. – 208 с.

5. Плющ М. Я. Категорія суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення. – К.: Вища шк., 1986. – 176 с.

6. Щербачук Н. П. Семантико-синтаксична структура у діалогічному мовленні (на матеріалі художніх творів): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Щербачук Наталія Петрівна. – Рівне, 2006. – 213 с.

РЕЗЮМЕ

В статті описується семантико-синтаксическа структура простого елементарного предложения-реплики із предикатами действия и состояния, объясняются особенности реализации валентной рамки этих единиц, а также способы их выражения в диалогической речи.

УДК 81'367.335

Тамара ШКАРБАН

СКЛАДНІ КОНСТРУКЦІЇ З ОДНОРІДНОЮ СУПІДРЯДНІСТЮ НЕРОЗЧЛЕНОВАНОЇ СТРУКТУРИ

Досліджуються особливості функціонування складних конструкцій із присубстантивно-означальними однорідними супідрядними. Представлені висновки про довжину конструкцій, порядок розміщення частин і компонентів, синтаксичні засоби зв'язку, синтаксичні функції сполучних слів.

Ключові слова: конструкції з однорідною супідрядністю, складнопідрядні речення нерозчленованої структури, присубстантивно-означальні підрядні компоненти, синтаксичні засоби зв'язку, автосемантичний іменник, синсемантичний іменник.

Структурно-семантична класифікація передбачає виділення складнопідрядних речень нерозчленованої структури, у яких «підрядна частина має в головній опорний компонент (дієслово, іменник, прикметник, компаратив, прислівник) і займає прислівну позицію» [10, с. 260]. Цей тип включає речення з підрядними присубстантивно-означальними, дослідження яких залишається актуальним як на рівні складнопідрядного елементарного речення, так і в системі складнопідрядних багатокомпонентних утворень.

Складнопідрядні означальні речення виділяють в окремий тип предстваники різних синтаксичних шкіл. На думку мовознавців, «це свідчить про те, що вони мають досить характерні ознаки» [6, с. 446].

Незважаючи на вагомий внесок багатьох дослідників у вивчення формально-граматичної структури складних конструкцій з однорідною

супідрядністю (КОС) [2; 4; 5; 7; 8; 9; 11], висновки про особливості функціонування конструкцій окремих структурно-семантичних типів у сучасному мовознавстві відсутні.

За нашими даними, конструкції з означальними однорідними супідрядними активно функціонують у різних стилях сучасної української мови, виділяючись як структурно-семантичними особливостями, так і експресивно-виражальними можливостями.

Здебільшого блок означальних однорідних супідрядних займає постпозицію щодо головної частини: «Люблю я ті часи, коли земля цвіте, пташиний хор співає і славить у піснях тих сонце золоте» (М. Рильський); «Я хочу створить собі світ, в якому панує добро, де батько плакає синів, а мати навчає дочок» (С. Дорошенко);

До тих ми не добрались верховин,

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СИНТАКСИСУ	3
Шульжук К. Ф. Функціональні вияви вокатива	3
Щербачук Н. П. Особливості реалізації валентної рамки предикативів дії та стану в простому елементарному реченні-репліці	8
Шкарбан Т. М. Складні конструкції з однорідною супідрядністю нерозчленованої структури.....	13
Давнюк С. В. Структурні та функціонально-стилістичні особливості сурядно-підрядних конструкцій у художньому та публіцистичному стилях	17
Ричагівська Ю. Є. Складне речення поетичного мовлення як об'єкт стилістичного синтаксису.....	23
РОЗДІЛ ІІ. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЕКСИКОЛОГІЇ	27
Адах Н. А. Експресивно-стилістичний потенціал авторських лексичних новотворів (на матеріалі поезії Василя Барки).....	27
Гаврилюк Н. В. Словотворчість київських неокласиків з погляду статистики	31
Максимчук В. В. Складні індивідуально-авторські субстантиви у лексиконі поетів Рівненщини	35
Поліщук О. Г. Авторські новотвори-репрезентанти колірної картини світу в українській поезії ХХ століття.....	40
Біловус Г. Г. Авторське використання фразеологізмів у повістях Тараса Шевченка.....	46
Локайчук С. М. Іншомовні запозичення в українській археологічній терміносистемі	51
Яременко Т. Г. Словотвірний потенціал дієслівної лексики зі значенням часу.....	57
РОЗДІЛ ІІІ. ПРОБЛЕМИ МОВОЗНАВЧИХ ТЕОРІЙ	65
Мединська Н. М. Філософське та лінгвістичне трактування категорії ознаки	65
Архангельська А. М. Родо-статева транспозиція як чинник експресивності маскулінних домінантів (ономасіологічний аспект)	70
Шевчук Т. Б. Концепт <i>щастя</i> в лексичній системі української мови	74
Нікульшина Т. М. Особливості вербальної експлікації лексико-семантичного мікрополя «місцевість» у зіставному аспекті (на матеріалі англійської та української мов)	78
Любимова С. А. Дослідження семантики похідних слів з основою «Flappet».....	85
Войцешук Л. А. До питання філософії мовлення: Ф. де Соссюр, М. Бахтін, Дж. Л. Остін	88
Деменчук О. В. Параметрія семантичної відповідності експерієнтівів (на матеріалі лексики чуттєвого сприйняття англійської, польської та української мов)	91

РОЗДІЛ ІV. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИКИ ТЕКСТУ, СОЦІОЛІНГВІСТИКИ ТА КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ 100

Домилівська Л. В. Лінгвістичні домінанти художнього тексту як вербалізація авторської мовної свідомості.....	100
Чеберяк А. М. Сербіна Т. Г. Чинник особи адресата та його комунікативні ролі в композиційній організації мовленнєвого жанру «відкритий лист».....	104
Воробйова Л. М. Функції телереклами та її мовна форма.....	109
Степанова О. І. Особливості функціонування одиниць українського мовленнєвого етикету на сучасному етапі.....	112
Бобрикова Ю. В. Поетична культура молоді як елемент соціолінгвістики.....	116
Олексівець Л. С. Специфіка публічної монологічної мови.....	121
Дергач Д. В. Лінгвістична інтерпретація функцій топонімів у стилі масової інформації.....	125

РОЗДІЛ V. ПРОБЛЕМИ ТОПОНІМІКИ, ДІАЛЕКТОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ..... 131

Мандрик Н. В. Теоретичні засади вивчення питання про походження слов'янської писемності.....	131
Кирилкова Н. В. Оновлення семантики слова в авторському тексті.....	138
Кузьмич О. О. Топоніміка Холмщини як об'єкт лінгвістичних досліджень.....	140
Мазяр В. В. Структурно-семантична характеристика гончарської лексики в українських західнополіських говірках.....	143

РОЗДІЛ VI. ПРОБЛЕМИ МОВНОЇ ОСВІТИ 148

Шульжук Н. В. Формування комунікативної компетенції студентів-філологів в умовах нового теоретико-інформаційного змісту курсу «Сучасна українська літературна мова».....	148
Лещенко Г. П. Система формування мовної компетенції учнів загальноосвітньої школи.....	153
Гетманчук Н. О. Текст як засіб формування лінгвокраїнознавчої компетенції майбутніх учителів.....	162
Іщук І. С. До проблеми вивчення мовленнєвого етикету в школі.....	168

Наукове видання
Збірник наукових праць
Актуальні проблеми сучасної філології
Мовознавчі студії
Випуск XVII

Упорядкування та наукове редагування
Степанова О.І.

Технічний редактор
Литвак А.М.

ББК 81 Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету.
А 43 Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії.
4 Вип. 17. – Рівне: РДГУ, 2009. – 176 с.
УДК
811.161.2

Здано до набору 25.09.2009р. Підписано до друку 6.11.2009р.
Формат 70x100¹/₁₆.
Папір офсетний. Друк на ризографі.
Гарнітура Times New Roman Cyr.
Умовн. друк. арк. 8.0.
Тираж 300 прим. Зам. 57/1.

Видавничі роботи: редакційно-видавничий відділ РДГУ
33000, м. Рівне, вул. С.Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет.
Адреса редакції: м. Рівне, вул. Остафова, 31; кафедра української мови